

Unge uddannelsesvalg og hvordan det kan kvalificeres

Peter Koudahl

koudahl@learning.aau.dk

Gangen i oplægget

- Situationen
- Paradokser
- Perspektiver på uddannelsesvalget
- Unges brug af ungdomsuddannelserne
- Om Kombinationsprojektet

Situationen

- Ca. 20% af de unge har ingen ungdomsuddannelse 10 år efter afsluttet folkeskole
- Andelen der begynder en erhvervsuddannelse er stigende – men et stigende antal gennemfører ikke
- 33% af de unge, der påbegynder en erhvervsuddannelse har ikke afsluttet den 7 år efter
- Halvdelen af de unge, hvis forældre har meget kort eller ingen uddannelse, ender selv uden uddannelse
- AE-Rådet 2011 og 2012. Information 3. juni 2013

Paradokser

Fra:

Bekendtgørelse af lov om vejledning om uddannelse og erhverv samt pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v.

ooOoo

Kapitel 1 a. Pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v.

§ 2 a. 15-17-årige unge har pligt til at være i uddannelse, beskæftigelse eller anden aktivitet, der sigter mod, at de unge gennemfører en uddannelse.

Paradokser...

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen skal føre tilsyn med, at 15-17-årige unge overholder pligten efter stk. 1, og sikre, at **forældremyndighedens indehaver løbende inddrages i indsatsen** for, at 15-17-årige unge følger deres uddannelsesplan. Kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om, hvorvidt 15-17-årige unge overholder pligten efter stk. 1. Såfremt pligten efter stk. 1 ikke overholdes, **kan kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om, at ungeydelsen, jf. lov om en børne- og ungeydelse, ikke skal udbetales.**

Paradokser...

På Egtved Skole i Vejle har skolens voksne arbejdet med relationskompetence. **I praksis handler det om, at anerkende eleverne og se dem, hvor de er, i stedet for at gå i konflikt, fordi de ikke gør som man ønsker.**

‘Det har rykket rigtig meget hos lærerne og pædagogerne, og retorikken har forandret sig. Nogle kan ikke selv se det, fordi de er midt i det, men som leder er jeg ikke i tvivl. **Hvor udgangspunktet før kunne være, at der var noget galt med den og den elev, taler man nu om, hvad man selv kan gøre for at få bedre relationer til eleverne’**

Med andre ord...

Vi ved, at en motivation og anerkendelse er grundlæggende for at kunne lære. Alligevel bliver unge mennesker tvunget i uddannelse. Hvis ikke de makker ret, kan de - og deres forældre – blive straffet...

En mulig konsekvens...

Unge mennesker bliver presset ind i uddannelser
– fx. erhvervsuddannelser - som de ikke ønsker
eller har forudsætninger for at gennemføre

Interview med højskoleelev

Altså selvfølgelig skal man finde ud af, hvad man vil. Og det er også, altså selvfølgelig, det er jo en vigtig ting. Det er jo resten af vores liv, ikke? Men det er ligesom om, at presset bare bliver lettet [på højskole], bare en lille smule. Fordi at det fylder så meget. Og folk omkring en, får det til at fylde så meget for en. Altså, at det er en bekymring for dem, at man ikke ved, hvad man vil om 10 år. Altså, slap dog af! (Fiona, Egå Ungdomshøjskole)

Er det lyst eller tvang, der driver værket?

- Pligt til uddannelse. Ungepakke II. Indtil 18 år.
- Derefter uddannelsespålæg.
- Tvungen aktivering
- Kontanthjælpsreform
- Individuel elevplan fra 0. klasse. Halvårlige evalueringer
- Individuel uddannelsesplan fra 8. klasse. Halvårlige evalueringer

Elev om den individuelle uddannelsesplan

Hader dem! Fordi, de er simpelthen så ubehagelige. Vi er blevet mødt med dem siden 8. klasse, og jeg har hadet det så meget, fordi når man ikke ved det, og man skal fortælle, hvad man skal lave fem år frem, så er det bare ... shit! Jeg har fandeme fældet mange tårer over de der uddannelsesplaner... (Højskolelev)

Hvordan tales der om de unge mennesker, der ikke går i gang med en uddannelse?

- Det er den enkelte, der har et problem
- Fokus på den enkelte unges 'mangler'
- Refleksreaktion: Der er brug for 'treatment'
- Grundlæggende tankefigur: Du skal tilpasses de eksisterende forhold
- Fejl og mangler i systemet selv er ikke på dagsordenen

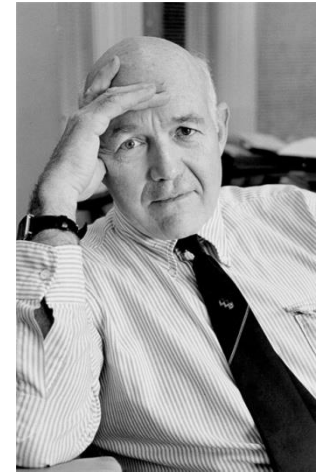
UDDANNELSESVALGET

Hvordan skal det forstås?

Rational choice

v. Coleman (1926-1995)

Mennesket foretager sine valg efter en bevidst kalkule over, hvordan det objektivt set får den største fordel

Mennesket er individualistisk i forfølgelsen af egne mål

Valg skal forstås i forlængelse af økonomi: Investeringer skal give størst muligt afkast

Mennesket er et "homo economicus"

Rational choice v. Coleman (fortsat)

Valg og fravalg er altid bevidste og rationelle

Mennesket er i stand til at overskue alle valgmuligheder og alle deres konsekvenser

Teorien opererer ikke med, at der kan være drivkræfter i aktørens valg, der ikke er umiddelbart tilgængelige for bevidstheden

Den sociale verdens funktionsmåde er fuldstændig gennemskuelig

Bekendtgørelse af lov om vejledning om uddannelse og erhverv samt pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v.

Mål for vejledning

- § 1. Vejledningen efter denne lov skal bidrage til, **at valg af uddannelse og erhverv bliver til størst mulig gavn for den enkelte og for samfundet**, herunder at alle unge gennemfører en erhvervskompetencegivende uddannelse.*
- Stk. 2. Vejledningen skal i særlig grad målrettes unge, som uden en særlig vejledningsindsats har eller vil få vanskeligheder ved at vælge, påbegynde eller gennemføre en uddannelse eller vælge et erhverv.*
- Stk. 3. Vejledningen skal inddrage såvel den enkeltes interesser og personlige forudsætninger, herunder uformelle kompetencer og hidtidige uddannelses- og beskæftigelsesforløb, som det forventede behov for uddannet arbejdskraft og selvstændige erhvervsdrivende.*
- Stk. 4. **Vejledningen skal bidrage til, at frafald fra og omvalg i uddannelserne begrænses mest muligt**, og at den enkelte elev eller studerende fuldfører den valgte uddannelse med størst muligt fagligt og personligt udbytte.*

- eller med andre ord...

Det antages, at de unge med skyldig hensyntagen til deres objektive potentialer og arbejdsmarkedets objektive behov kan bringes til en bevidst afklaring af deres uddannelsesvalg *før* det foretages...

Kulturel frisættelse v. Ziehe

- Kultur og traditionen har ingen værdi
- Identiteten skal afprøves – og skabes
- Mulighed – nødvendighed
- Valget – uddannelsesvalget – forstås som en udfordring af en prøverealitet

Simonsens fortolkning af Ziehe

”Nutidens unge føler ikke, at de har et sikkert ståsted, der giver dem en fast identitet. De bruger megen energi og tid på at fundere over, hvem de er. Deres konstante søgen efter identitet afspejler sig også i deres valg af uddannelse. De vælger uddannelse efter dens potentialer til at give dem en identitet – snarere end efter dens faglige indhold. Det skaber nye udfordringer for uddannelsesinstitutionerne”

(Birgitte Simonsen i tidskriftet ”Ungdomsforskning”, september 2000)

Uddannelsesvalget

- Skal bidrage til udvikling af individuel identitet
– ikke nødvendigvis en faglig...
- Skal bidrage til at skabe orden i en verden, der af den unge opleves som kaotisk og uoverskuelig
- Skal tilfredsstille individuelle behov
- Skal få tilfredsstille "her-og-nu" behov

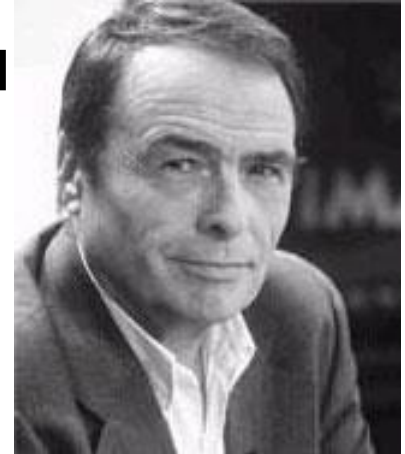
Uddannelsessystemet må tilpasses den enkelte elev så:

- Det kan tilfredsstille de unges umiddelbare behov
- Det kan bidrage til det individuelle identitetsarbejde
- Det skal bidrage til den unges behov for selvrealisering og selvaktualisering
- Reform 2000

Pratikteoretisk tilgang til forståelse af uddannelsesvalget v. Bourdieu

(1930-2002)

En illustration:

- Kender du til en uddannelse, som du aldrig har tænkt på at søge?
- Hvorfor har du aldrig tænkt på at søge den uddannelse?

Uddannelsesvalget skal forstås på baggrund af de unges 'habitus':

Der findes klasser af livsomstændigheder, der producerer klasser af "opførelse" (uddannelsesvalg, vurderinger af det mulige hhv. det umulige, smag, sprog etc.)

Klasse er et spørgsmål om praktikker.

Valg og fravalg er et spørgsmål om habitus

Konsekvenser ift. uddannelsesvalget:

- Valget af uddannelse er en funktion af klasses tilhørsforhold
- Uddannelsesvalget sker som ”praktisk”- og ikke et ”rationelt” valg (forstået i forlængelse af rational choice)
- For den enkelte kan valget være helt rationelt. Rationalitet er relationel...
- Uddannelsessystemet medvirker til reproduktion af klasseforskelle

Opsamling

- Mennesket er et objektivt rationelt handlende væsen. Uddannelsesvalget er baseret på objektive kalkuler (Coleman).
- Mennesket vælger uddannelse fordi valget bidrager til identitetsarbejdet og giver øjeblikkelig subjektiv tilfredsstillelse (Simonsen)
- Mennesket er et socialt væsen, og uddannelsesvalget er funderet i et praktisk levet liv – habitus (Bourdieu)

UDDANNESESVALGET I ET OBJEKTIVERET PERSPEKTIV

Lidt historie...

- I 1950 begyndte ca. 5% af en ungdomsårgang en gymnasial uddannelse efter folkeskolen
- I 1960 var det ca. 10%
- I dag er tallet ca. 80%
- Kun 18% vælger erhvervsuddannelse efter FS
- Gennemsnitsalder for påbegyndelse af grundforløb: 22 år
- Gennemsnitsalder for påbegyndelse af hovedforløb: 26 år
- Teknisk: 10% har gymnasial baggrund
- HG: 35% har gymnasial baggrund

Situationen efter 9. klasse

- Unge mennesker forventes at kunne foretage et kvalificeret uddannelsesvalg
- Hvis ikke de vælger uddannelse – er de et problem
- Und für Sie haben wir andere metoden...
- Men er det muligt at foretage kvalificerede uddannelsesvalg lige efter 9. klasse

Den gymnasiale vej

- Udskydelse af det erhvervsrettede uddannelsesvalg
- 3 år mere til at afklare sig med mulighed for yderligere 2 "fjumreår"
- I alt 5 års udskydelse af det erhvervsrettede uddannelsesvalg

- Sikkerhed for at kunne gå videre fra 1. til 2. og 3. G

Den erhvervsrettede vej

- Et valg af erhvervsrettet uddannelse – som 15-16 årig
- Ikke samme mulighed for at udskyde uddannelsesvalget som via den gymnasiale vej
- Ingen sikkerhed for at kunne gøre uddannelsen færdig
- Nuværende retorik om frafald: Elever forventes at vælge rigtigt første gang – men vi ved, at eleverne afprøver sig selv...

Sammenligning mellem Gymnasiale og erhvervsrettede vej

- Manglen på praktikpladser i erhvervsuddannelserne betyder, at hvis samme vilkår skulle gælde for den gymnasiale vej som for erhvervsuddannelserne, ville det betyde, at alle kunne begynde 1. G, men kun 2/3 ville få plads i 2. og 3. G.
- Og "frafaldet" på gymnasiet ville med et slag være 33%

Altså:

Det er en illusion, at unge mennesker kan vælge den rigtige uddannelse i første hug! Derfor må det respekteres, at valg af uddannelse er en proces, hvor de unge afprøver sig i forskellige arbejds- og uddannelsessammenhænge. Det ensidige fokus på ydre motivation (som fx ungepakkerne er udtryk for) forcerer et uddannelsesvalg, der i mange sammenhænge kan betegnes som et 'pseudovalg'. De unge har ofte hverken kendskab til uddannelserne (eller arbejdsmarkedet) eller forudsætninger for at gå i gang med en given uddannelse.

Der skal være plads til at prøve sig selv af...

Kombinationsprojektet

- Samarbejde mellem Højskoler (FFD), Erhvervsskoler og UU
- Periode: 2008 – 2013
- Målgruppe: Unge der tidligere er røget ud af ungdomsuddannelse
- Formål: At de unge bliver i stand til at foretage et kvalificeret valg af uddannelse gennem højskoleophold
- Ca. 400 unge har deltaget

Folkehøjskoletid

Jeg vil simpelthen bare sige, de måneder, vi har været heroppe, og vi har lært hinanden at kende, det er dét, som er en kæmpe stor oplevelse, og det er dét, som gør det her til et kæmpeøjeblik. Fordi vi lærer hinanden at kende på en anden måde end bare det første indtryk, som vi egentlig får af dem. Så hvad kan jeg sige: højskolevenner for livet. Ikke andet. (Elev)

Folkehøjskoletid

Det er bare som om, at man kan åbne sig mere for dem her. De er altid opmærksomme på, hvordan man har det. Og det føler jeg, at det er ved alle personer, at de har det sådan. Er der det mindste, så griber de fat om det, som det er og hjælper og gør alt, hvad de kan. Sætter deres tid af for at gøre det så godt for os som muligt. (Elev)

Tidslomme?

Generhvervelse af "nu'et"?

- Fordybelse
- Legitimeret "mellemrum" (pause – retreat)
- At blive mødt hvor man er og som man er
- Mulighed for at være til stede uden at skulle redegøre for "tidligere" roller og "fremtidige" planer
- Fællesskab

Tidslomme - logikker

- Dannelse gennem deltagelse i fællesskab
- Kreativitet
- Vækst
- Fri vilje
- Indre motivation

Foreløbig evaluering

- Mere end $\frac{3}{4}$ af eleverne er i gang med- eller på vej ind i uddannelse

De store spørgsmål:

- Er det sådan, at for at blive i stand til at foretage et kvalificeret uddannelsesvalg, skal ydre tvang og pres afløses af indre motivation?
- Er det sådan, at dette kræver, at der skabes legalt rum (tid) for at undersøge og overveje?
- Og hvordan kunne det i givet fald ske?

